

rija početkom toliko razgreta, da nijedna kaplja ni padla na tla, ki bi se ne bila v istem hipu zopet v paro spremenila. Nasprotno pa je visoko v zraku bilo takrat toliko merzlo, ko je okamenelo poveršje zakrivalo ogenj v notranjem zemlje, da se je sopara dospešva v visočino zbirala v oblake, ter v vodne kapljice in dež.

Odsihdob je sodelovala voda v preobraževanje, v nadaljno stvarjenje zemlje.

Le mislimo si, da ob istem času voda vseh morjá, jezer in rek ni obdajala zemlje kot kapljiva voda, temuč kot vodna sopara. Iz tega moramo soditi, da je zemlja morala imeti krog sebe razun kamenitih oklepov tudi neizmerno veliko odejo od sopara. V to soparično odejo spreminjevala se je vedno zgornja plast, t. j. hladnejša v vodo, ki se je šumčč razlivala na zemljo. A tu je padala na razbeljeno kamenje, kjer je zopet zavrela ter se na mah v soparo razperšila. Iz tega uvidimo, da je to vrenje moralo se veršiti s tako strašno silo, s sikanjem, šumenjem in bučenjem, kakoršnega človeški um ne more pojmiti. Cela morja buhnila so na zemljo, tu izsoparjena verglo je je kvišku, v ozračji zopet zvedenela planila so na kamenje, da so iz nova zavrela ter dvignila se navzgor. Le pomislimo, da se ta prikaz, spreminjevanje vode v soparo in sprememba sopare zopet v vodo, že pri naših parostrojih z viharnim veršenjem godí, da se poleg teh prikazov vedno tudi prikazi elektrike nahajajo, mej katerimi se iskre utrinjajo. Domislimo si, da je takrat ogenj v znotranjem zemlje zakrit bil še le s tanko odejo, in da so električna plamena vedno pretvarjajočega se soparnega ozračja iz zemlje vzbujala sorodna plaména. Pri tem pa je gromelo, ploha se je vlivala na ploho in mej neprestanim bliskom bluvala je zemlja iz sebe plamena stresajoča in razdevajoča kamenito svojo poveršno skorijo. A vse to se ni godilo samo več dni, mescev in let, temuč skozi stoletja, morebiti tudi tisočletja, dokler ni bila kamenita odeja dosti debela, ohlajena ter sposobna, morja sterpeti po sebi ter jih zbirati v velikih globočinah. Stavimo si le pred svoje oči tako sliko, kolikor nam to naša domišljija dopušča, in umeli bodemo nekoliko, kaki potresi so spremljevali nastanek velikanskega vodovja na zemlji.

Dopisi in novice.

— Iz seje c. k. dež. šl. svéta za Kranjsko dné 19. septembra 1878.

Na dnevnem redu je bilo:

Slavnemu c. k. ministerstvu, ki je vprašalo, se li dajo troški znižati za ude c. k. deželnih in okrajnih šolskih svétov, ki potujejo k sejám, je bil odposlan primeren nasvèt.

Učiteljska plača za ljudsko šolo v Tersteniku je bila določena.

Prošnja gimnazijskega profesorja za prvo petletnico je bila predložena na višje mesto.

Da se nekaterim napakam zaradi šolske discipline v nekodi na ljudski šoli v okom pride, oddani so bili potrebni nakazi.

Prošnji dveh učencev iz višje gimnazije, ki doversivša gimnazijo, želita napraviti zrelostni izpit za ljudske šole, ste bili predloženi slav. ministerstvu. Pesenska zbirka, predložena za poterjenje nje rabe v ljudskih šolah, se vrača nazaj s primernimi določili.

Pomožna učitelja sta bila dovoljena začasno dvema ljudskima šolama. Prošnja ljudskega učitelja zoper premeščenje na drugo službo se je zavergla.

Namestni učitelj ljudski šoli v nekodi ni bil privoljen.

Pozivi zastran kazni v šolskih zamudah, za nagrado in denarno pripomoč so se reševale.

— **Vdovsko učiteljsko društvo** je zborovalo, kakor povedano, 26. m. m. — V kljubu slabemu vremenu in silnemu deževju se je zbralo precejšno število društvenikov. Po sv. maši se začne zborovanje ob 9. uri. Skupščino otvori s prijaznim nagovorom društveni predsednik, desluženi c. k. deželni nadzornik, dr. Anton Jarec, ki že od l. 1870 društvo vodi in mu gospodari tako, da se je premoženje od l. 1870, ko je znašalo 23.000 gl., naraslo nad 37.000 gl. — Tajnik in blagajnik poroča v društvenem delovanju in o denarnem stanju. — Prihodkov je bilo vsega skupaj 2076 gl. 21 $\frac{1}{2}$ kr.

Točka 4.: Obresti od obligacij IV. četertletje: 626 gl. — kr. Tukaj je v peresu ali kje (?) ostalo 85 kr.; tedaj naj p. i. društveniki točko 4. takole beró in blagovoljno sami popravijo: IV. četertletje 626 gl. 85 kr. in tedaj skupaj 1343 gl. na obrestih od obligacij. Poštev se sam popravlja, — posamezne točke se morajo ujemati z vsoto po četertletjih in pomota, ako je kje, se mora pokazati. Troška je bilo 1798 gl. 30 kr. Gotovine je v kasi 277 gl. 91 $\frac{1}{2}$ kr. Premoženja vsega skupaj 37.176 gl. 10 $\frac{1}{2}$ kr., od tega v obligacijah 35.850 gl.

Na dolgu je 90 gl., 2 uga pristopivša že pred več leti sta dolžna še na vstopnini, 1 ud vstopnino za 3 leta. Umerl je letos 1 ud (Fr. Adamič) pristopili pa so 4 udje na novo. Udov je sedaj 70 in ti-le so: Abram Leopold. Adlešič Jurij. Arko Lorenc. Arko Matija. Barle Jožef. Belar Leopold. Benedek Jožef. Bezeg Anton. Bozja Jožef. Božič Ignacij. Božič Leopold. Borštnik Janez.* Cvek Leopold. Čenčič Jernej.* Čerin Jožef. Čop Jožef. Demšar Karol. Erker Jožef. Gašperin Gašper. Gogala Anton. Govekar France.* Hribar Anton. Ivanetič Martin. Jarc dr. Anton.* Jerom Jožef. Jevnikar Bernard. Jurman France. Kaliger Florijan. Kavčič France. Kavšek Jožef. Kogej Janez. Kokalj France. Kovšca Marka. Kračman Matej. Kravs Jožef. Kuhar Blaž.* Kušlan Lorenc. Lomšek Simon. Lukan Janez. Lunder France. Močnik Matej.* Muhič France. Novak Janez. Ozimek Anton. Papler France. Peruci France. Pokorn Janez. Potočnik Martin. Poženel Janez. Praprotnik Andrej.* Praprotnik France.* Punčah Simon. Putre Mihael. Raktelj France. Raktelj Jožef. Sajè Janez. Stanonik Nikolaj. Suhadobnik Leopold. Stamec Jernej. Tomšič Ivan.* Terselič Janez. Treven Janez. Ukmar Jakob. Vranič Jurij. Wresitz Janez. Zarnik Martin. Zore France. Zupan Lorenec. Zupanec Janez. Zumar Andrej. (Zvezda pri imenu pomeni odbornika.)

Vdov je bilo podpiranih 8 po 20 gl., a 18 sirot, nekaj po starih, nekaj po novih pravilih t. j. po 12 po 20 gl. in 3 sirote brez očeta in matere po 30 gl. na leto. Vsega skupaj tedaj 950 gl. 25 kr., a udje so plačali 391 gl. 50 kr. Primanklej 558 gl. 75 kr. se mora dodati iz prihodkov od obrestí za glavnico, t. j. naku-

pije se zaveznice. Letos se je potrošilo za nakupovanje obligacij 848 gl. 5 kr., in zato so se nakupile obligacije v nominalni vrednosti 1300 gl., ki so se pristeli k vsoti preteklega leta.

G. Vranič je poslal 50 gl. na račun in še 4 gl. za obresti, drugo bode plačal do konca prihodnjega leta, pri njem tedaj društvo ne bode prislo na škodo.

Prične se potem razgovor o posameznih točkah. Blagajniku se dovoli za troške 2 gl. $\frac{1}{2}$ kr. Zastran dolžnikov ostane pri starih sklepih. Kdor 1 leto kasneje odraja letnino, plača po 6% obresti, odbor ne more **garantirati** društvenih dobrot, ako ndje dolžnost do društva **ne izpolnujejo**.

G. Punčah priporoča večo pazljivost pri sprejemi novih udov, pri dvomljivih slučajih naj se stvar prihrani v razsodbo občnemu zboru.

Med zborovanjem dojde telegrafiški pozdrav iz Ljutomera, ki sta ga poslala g. g. Lapajne in Kryl. Pozdrav je bil radostno sprejet.

V predsednika se zopet voli g. dr. Anton Jarec, ki hoče prevzeti predsedništvo in delovati na korist društvu. — Navzočni se mu toplo zahvaljujejo. — Podpredsednikom se imenuje g. Andri Praprotnik, tajnikom in blagajnikom g. Matej Močnik, in ostane tudi ves odbor kakor prej: g. g. Borštnik Janez, Čenčić Jernej, Govekar France, Kuhar Blaž, Praprotnik France, Tomšič Ivan.

V pregledovalce računov se volijo g. g.: Kovšca, Papler in Suhadobnik, ki takoj pregledajo in odobrijo društvene račune.

— **Tretja občna hrvatska učiteljska skupščina v Oseku.** (4., 5. in 6. septembra 1878.) (Dalje) Učiteljstvo hrvatsko je najmanje izobraženo toliko, kolikor ono v Cislajtaciji; k večjemu česko učiteljstvo bode imelo večjo izobrazbo. Hrvatski jezik oni lepo govoré; oni rabijo pri svojem govoru književni jezik, kar se žalibog pri vseh slovenskih učiteljih ne opazuje. Tudi nemški jezik naši kolegi južni prilično dobro rabijo. Šolstvo je dobro urejeno, število šol je nasproti prebivalstvu dovolj veliko, šolsko obiskovanje je tako dobro in morebiti bolje še urejeno, nego na Štajerskem. Šolskih poslopij imajo mnogo novih in lepo sezidanih. Pri šolah je povsodi vrt za sadjerejo in za učiteljeve potrebsčine. V obče brez natančnega naštevanja moram reči, da so hrvatske šole morebiti bolje urejene, nego naše slovenske. Ta moj izrek ni pretiran, čul sem ga iz ust učiteljev, koji poznajo naše in ondotne razmere. Prav za prav se pa temu ni čuditi, kajti pri nas se hoče poleg pravega, dobrega namena z našimi šolami doseči še druga svrha, katere ne morem plemenite zvati.

Še nekoliko statističnega o hrvatskem šolstvu. Najnovejših dat sicer nemam pri roki, ali od leta 1875, od katerega so naslednja podanja, se prav veliko morebiti ni spremenilo. Takrat je bilo v civilni Hrvatski in Slavoniji 470 navadnih ljudskih šol, 37 glavnih, 5 meščanskih šol in 3 učiteljsča, a vsega učiteljstva 857 s 51.588 učenci. V krajini pa je bilo 419 ljudskih in 9 meščanskih šol ter 1 učiteljsče in vseh učiteljev 574. Učiteljsča (preparandije), koja so na Hrvatskem trirazredna, so zdaj samo v Zagrebu, kjer je 1 državno moško in 1 žensko učiteljsče in 1 žensko samostansko, in v Petrinji je moška preparandija za vojaško granico. — Zdaj naj idem »ad rem«.

3. občna hrvatska učiteljska skupščina je bila v Oseku, v glavnem mestu Slavonije, torej v južnoizhodnem zakotu tega dela, zdaj kolikor toliko samostalne hrvatske države (državice). V tem mestu, katero — mimo gredé rečeno — ima že značaj ogerskih in sploh izhodnih mest, in katero obstoji iz čveterih, narazen stojećih delov (trdnjava, dolnji, gornji in novi grad), je okoli 18.000 ljudi, po narodnosti: Srbi (Hrvati), Nemci, po veri: katoličani, pravoslavni, judi, po političnem mišljenji: narodni Hrvati, Srbi, Magjaroni in judovski koristolovci.

— Mesto žalibog ni tako urejeno, snažno in lično, kakor zapadna evropska mesta. Šole imajo le slaba poslopja, razen ljudske šole v gornjem gradu (mestu). Gimnazija je v starem poslopju, a realka v mali hišici in raznih luknjicah, ki so bolj podobni hlevom, nego šolskim sobam. Nemarnost magistrata je o tem kriva. —

Že na pred večer glavne seje, v torek 3. septembra, zbralo se je bilo 600 skupščinarjev, učiteljev in učiteljic. Došli so bili iz civilne Hrvatske in krajine (iz teh dveh dežel največ), iz daljne Dalmacije (1 celó iz Kotora) je bilo 15 udeleževalcev, došli so bili nekateri Srbi, a celó nekoji (a njih malo) iz knježevine srbske; i eden učitelj slovenski (iz Štajerske) je bil navzoč. Učitelji hrvatski, graničarski, dalmatinski dobili so za potovanje podpore po 20, 30, 40, 50, 60 in 70 for., dalmatinski še več, kajti hrvatska vlada je prirevanje in osnovanje skupščine podpirala. Zato je dala sama, in na njen ukaz tudi občine nagrade; kajti ta občina skupščina je letos nadomestovala krajine učiteljske konference, katere so tudi vpeljane na Hrvatskem. Zato pa ta skupščina ni imela čisto privatnega značaja, marveč je bil nekako poluraden. To se že iz tega vidi, ker vlada hrvatska ni bila centralnemu odboru v Zagrebu, kateri je skupščino prirejal, dovolila, da bi bil ista pitanja na dnevni red postavil, koja je on želel — in vse hrvatsko učiteljstvo. Vlada je bila izbrisala pitanji: o šolskih nadzornikih in o mestnem šolskem odboru (krajnem šolskem svētu).

V torek, ob 7. uri zvečer otvorila se je v županijski hiši (Comitatshaus) predskupščina, pri kateri je bilo navzočnih že nad 500 učiteljev in več drugoga odličnega občinstva. Zbrane, od blizo in daleč došle goste, pozdravil je g. J. Filipović v imenu centralnega odbora občnih hrvatskih učiteljskih skupščin; v imenu lokalnega odbora v Oseku pozdravil je pa došle učitelje ondotni nadučitelj Felingstein. Predskupščina imela je nalogo, odobriti poslovni (opravilni) red za 3. občno hrvatsko učiteljsko skupščino, potem nasvetovati glavnim skupščinam funkcionarje ter določiti red, po katerem se bodo od centralnega odbora predložena pitanja razpravljala. — Poslovni red se je brez debate odobril.

Za predsednika glavnim skupščinam je bil nasvetovan g. kr. županijski šolski nadzornik Ivan Filipović, dobro znan hrvatski pedagog in pisatelj. Za prvega podpredsednika je bil priporočen znani starosta hrvatskega učiteljstva, ljubeznjivi učiteljski starček, vpokojeni šolski nadzornik Mijat Stojanović, kojega so svitli cesar zavoljo svojih zaslug na šolskem, literarnem in v obče humanem polju obdarovali z zlatim križcem.

Kot drugi namestnik pa je bil nasvetovan č. g. St. Buzolić, duhovnik in ravnatelj dalmatinske, hrvatsko-italijanske učiteljske preparandije v Arbanasih pri Zadru. Za tajnike so bili izbrani g. g.: učitelji Jozić, Korlaj in Klobučar. Tudi nekateri redovniki so bili nasvetovani. Ko se je v tej predskupščini še o tem precej debatiralo, katera iz mej 6 predloženih pitanj naj se obravnavajo 1., katera 2. in kateri 3. dan, sklenilo se je zvečer ob 10. uri to predzborovanje.

Prvo glavno, svečano zborovanje je bilo započeto v sredo, 4. septembra ob 9. uri predpoldnem v dovolj prostorni dvorani županijske hiše, kjer se je bilo v parterju in na galerijah zbralo odlične gospode mnogo nad 600, kajti samega učiteljstva je bilo lepi broj 600. Skupščino je otvoril z lepimi besedami g. Filipović, spominjajoč se novih šolskih zakonov, kakor podlage za daljno napredovanje hrvatskega šolstva. Končavši svoj temeljiti nagovor polen jedernatih misli, prečitali so se sklepi predskupščine, katere je glavni zbor vse enoglasno potrdil. Potem so sledili pozdravi odličnih, pri skupščini navzočih dostojanstvenikov in gostov.

V imenu vlade, kot njen poverjenik, nagovoril je skupščino in njej dober

vspeh želel gimnazijalni ravnatelj v Oseku, g. Grškovič. V imenu oseckega mesta je zbrano učiteljstvo v »dobro došli« nagovoril načelnik mesta (purgermajster), g. Živanovič. V imenu cele županije izročil je pozdrav izobraževalteljem hrvatskega naroda veliki župan (Obergespann) v Oseku, g. pl. Kršnjavi, poudarjajoč velevažno nalogo ljudskega učiteljstva.

Za temi govorniki podelil je predsednik zastopniku »Učiteljskega društva« za »slovenski Stajer«, g. Lapajnu besedo, koji je v svojem (hrvatsko-slovenskem) nagovoru poudarjal iz zgodovine naše znano literarno-vzajemno delovanje hrvatskih in slovenskih pisateljev (Lj. Gaj, Stanko Vraz) in želel hrvatskemu učiteljstvu in šolstvu dober vspeh, rekoč, naj se ono razvija v duhu narodnem, v duhu prave pedagogike, ter v duhu strpljivosti in tolerantnosti. (Ni mi treba dostavljati, da so slusatelji tega in prejšnje govornike spremljali z živjoklici, a simpatični jim je bil osobito pozdrav od slovenskega sodruga.)

V imenu »hrvatskoga pedagogijskega književnega zbora« pozdravil je skupščino 1. g. podpredsednik, namreč dični starosta Stojanovič, koji je s prav nježnimi besedami priporočal za Hrvate velevažno šolsko literarno društvo, ki je izdalo že veliko šolskih knjig, in zalaga učiteljski list »Napredak« ter mladinski list »Smilje«. Komaj zdaj se je prestopilo na pravi dnevni red, na razpravljane šolskih, in v šolstvo segajočih pitanj. I. Pitanje je bilo:

»Koju zadaču (nalogo) ima škola naprama (nasproti) materijalizmu, koji sve većina preotimlje mah? (se već in već razširjuje)«. Referent o tem je bil učitelj Ljuboje Dlustuš. Še predno se je začelo to pitanje razpravljati, bilo je občinstvo raznih misli o tem, ali je primerno, da se v skupščini ljudskih učiteljev razpralja znanstveno pitanje o materijalizmu, in nekogi so rekli, naj se rešenje tega, kaj je materijalizem in kaj so pogoji, vzroki njemu, prepušća učenjakom. Već navzoćih mož je bilo teh misli, naj bi se razgovarjalo samo o sredstvih zoper materijalistični egoizem. Poročevalec o tej točki je prav mnogo, a prehitro govoril. Videlo se mu je, da je veliko o tem čital, a stvarino vendar ne dobro razbrul, in zato ni jasno povedal, kaj je materijalizem. Generalne in špeciialne debate se je udeleževalo mnogo govornikov, mej katerimi je bil naj znameniteji g. Buzolić iz Zadra, koji je obširno razpravljul kršćansko-filozofični sistem o človeški sreći.

Pri špeciialni debati ste bili osobito dve točki, o katerih se je znamenit in načelen razgovor spletel. V predloženi resoluciji, po kateri naj se v šoli zoper materijalizem deluje z razvijanjem religioznih in moralnih načel, manjkalo je besede »kršćanskih« načel, za kar sta se pa krepko potegovala duhovnika g. Buzolić in g. Simončić (katehet na zagrebski preparandiji), in kar je jima tudi obveljalo v dokaz, da se hrvatskih učiteljev ni prejel nekdanji avstrijski pseudo-liberalizem. Samo v tej točki je učitelj Tkalec katehetu Simončiću nasprotoval, da bi se tudi pri prirodopisu učitelj moral na religiju ozirati. Interesanten je bil tudi razgovor o poslednji resoluciji pri tem-le vprašanji, namreč o »šolskih hranilnicah«, katere naj se kot pospešiteljice materijalizma nikakor v šole ne vpeļjujejo. Bilo je tu nekaj govornikov za »školske štedionice«, a najveć pa se je govorilo proti njim.

Pri tej priliki je spregovoril tudi navzoći slovenski učitelj Lapajne, rekoč: Govorilo se je mnogo zoper materijalizem. Utegnil bi kdo misliti, da so naši slovanski narodi res prematerijalistični, ker se toliko zaganjamo zoper to načelo. A ker je ravno nasprotno, ker južnoslovanski narodi v obće premalo hranijo, naj učitelj deluje na to, da bude deco na štednje priučil. Naposled so bile sprejete nasvetovane resolucije namreč:

1. Materijalizam, kao etično načelo ocjenjuje čudorednu vrijednost ljudskih djela samo prema materijalnoj koristi, koju donese; a glavnem svrhom ljudskom životu smatra tjelesni užitak i njegu materijalnih interesa; radja dakle bezobzirnu sebičnost, i uništjuje moralnu podlogu društvenomu životu.

2. Škola ima proti tomu pogubnomu načelu razviti izdašnu djelatnost, a prije svega valja joj na oko uzeti uslove, koji su u prilog razvitku njegovu.

3. Uslovi, koji osobito promiču razvitak etičnoga materijalizma, ovi su:

a) Teoretični materijalizam i religiozni indiferentizam, koji nemogu biti temeljem zdravu moralu.

b) Preobilnost raznih umišljenih potreboća, koje svu pozornost i skrb mnogih ljudi navraćaju na umnožavanje imetka, da se tobožnjim tim potreboćam uzmo-gne zadovoljiti.

c) Neshvaćenje idealnih užitaka, čemu je kriv i domaći uzgoj, koji mladež prečesto take razvija, da mari samo za ono, što donosi materijalnu korist.

d) Neukost nižih slojeva pučanstva, s koje se ono neumije prilagoditi napredujućoj kulturi, pa sve to više pada u siromaštvo, te samo o tom nastoji, kako da si osigura lih materijalni obstanak.

e) Tom se neukosti koriste mnogi imućniji i inteligentniji slojevi, u kojih se tim podhranjuje sebičnost i bezčustvenost, čim se opet neuku pučanstvu podaje zao primjer.

4. Prema tomu valja pučkoj školi raditi o sljedećem:

a) Da metodičkom religijskom obukom i brižnim religijskim uzgojem u mladeži razvije pravu religioznost i valjana moralna in kršćanska načela.

b) Da svojski prigrlji sve, što plemeni čud, te brižno njeguje značajnost, i čustvo zajedništva, imence: rodoljubje i čovjekoljubje.

c) Da izdašno nastoji o estetičkom uzgoju mladeži, te ju priučava idealnim užitkom, i tim joj upriliči dušu za etično shvaćanje.

d) Da mladež uči i priučava na to, kako bi užitak tražila ne u mnoštvu podmirjenih potreboća, već u formi, kojom postaju i kojom se podmiruju.

e) Da obćom naobrazbom djeci nižih slojeva pribavi uslove samostalna i neodvisna obstanka, kloneć se međjutim živo jednostranoga utilitarnoga stanovišta.

5. Školske štedionice nemogu se kano uzgojno sredstvo pripustiti u pučku školu, jer uće djecu precjenjivati vrijednost novca, koji se tim iztiče samostalnom svrhom, po čem se u djeci razvija praktični materijalizam. (Dalje prih.)

— **Zahvala.** Gospod Anton Wisiak, č. k. okrajni šolski nadzornik, je tukajšnji ljudski šoli daroval lepo podobo našega presvetlega cesarja, katera se je 4. t. m. na god Njihovega veličanstva v veselje šolske mladine slovesno odkrila. Za to lepo darilo se gospodu nadzorniku vljudno zahvaljuje krajni šolski svēt na Jezici 5. oktobra 1878.

Razpisi učiteljskih služeb.

Na Kranjskem. V šolskem okraji Logaškem. Na 2razredni ljudski šoli v Planini druga učiteljska služba, l. p. 400 gl. Prošnje v 6 tednih (do 6. novembra) krajnemu šolskemu svētu v Planini.

Na novo ustanovljeni ljudski šoli v Godoviču, ki se ima takoj otvoriti, učiteljska služba, l. p. 450 gl. in prosto stanovanje. Prošnje krajnemu šolskemu svētu v Godoviču do 26. t. m.